

ROZDZIAŁ I

UCZESTNICY
I ŚWIADKOWIE WYDARZEŃ

POWstańCZE BIOGRAMY

Z kombatantami spod znaku „Krybara” po raz pierwszy spotkałem się 25 lat temu, gdy zaczynałem pracę na UW. Władysław Mroczkowski zainteresował mnie swym opowiadaniem o szturmach na Uniwersytet, czego efektem było kilka artykułów napisanych przeze mnie do „Tygodnika Uniwersyteckiego”. Mroczkowski zmarł w 2003 r., ale jego wspomnienia zostały mi w głowie oraz... na taśmie magnetofonowej, przechowywanej dziś w zbiorach Muzeum UW.

Ponad 10 lat temu współpracowałem z Januszem Paszyńskim, Mieczysławem Kluge, Wiesławem Gniazdowskim i Stanisławem Kopfem przy organizacji wystawy o „Krybarze”, która była prezentowana w Pałacu Kazimierzowskim, a potem w naszej bibliotece przy Dobrej. Wtedy chyba po raz pierwszy pomyślałem sobie, że dobrze byłoby zrobić wywiady ze wszystkimi kombatantami, bo mają niezmiernie ciekawe życiorysy. Dostałem też wówczas od kombatantów zgodę na publikację zdjęć zgromadzonych na wystawie, obietnicę pomocy i zachętę do pisania o powiślańskiej Grupie Bojowej „Krybar”. Niestety udało mi się zrobić tylko jeden wywiad – z Januszem Paszyńskim, ale moja chęć do rozmów z topniejącym gronem kombatantów nadal była wielka, a na dodatek sprawa stawała się coraz bardziej pilna.

Wzmiankowana już historia z inauguracji roku akademickiego oraz impuls ze strony władz uczelni sprawiły, że od listopada 2013 r. do marca 2014 r. rozmawiałem z żołnierzami „Krybara” wielokrotnie. W kolejnych rozdziałach znajdziecie Państwo historię okupacyjnych dni ubarwioną blisko setką wybranych przeze mnie fragmentów powstańczych wspomnień. Cytowane wypowiedzi w większości zostały autoryzowane – niektórzy autorzy cytatów nie zdążyli już tego zrobić, a dwóm osobom choroba nie pozwoliła na naniesienie ewentualnych poprawek. W kilku przypadkach wykorzystałem też wypowiedzi moich bohaterów zapisane w Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego (AHM MPW).

W niniejszym rozdziale chciałbym przedstawić moich rozmówców – 31 świadków powstańczych walk na Powiślu. Oto ich biogramy.

LUCYNA BURACZEWSKA-STADNICKA { UR. 1927 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Mieszkała z rodzicami przy ul. Dobrej 20. Była niewysoką, wesołą, pełną optymizmu dziewczyną. Uczyła się w szkole przy ul. Drewnianej, a potem w Szkole Handlowej. Nosila wówczas panieńskie nazwisko Borkowska. Została zaprzysiężona w 1942 r. jako łączniczka o pseudonimie „Żaba”. Uczestniczyła w szturmach na UW, za bohaterską postawę w dniu 6 września została odznaczona Krzyżem Walecznych. Po kapitulacji powstania znalazła się kolejno w obozach jenieckich w Fallingbostel, Bergen-Belsen i Oberlangen, a po wyzwoleniu – w Dywizji Pancerniej gen. Maczka.

Po powrocie do Polski, z powodu przynależności do AK i służby w PSZ na Zachodzie, miała kłopoty z otrzymaniem pracy. Z powstańczej gehenny, oprócz krwawych walk, zapamiętała... permanentny brak snu. Wtedy zrozumiała, że można zasnąć nawet na stojąco.

ZDZISŁAW CIOSTEK { UR. 1929 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Przed wojną mieszkał na Powiślu, przy ul. Czerwonego Krzyża 4 i chodził do nowo wybudowanej szkoły przy ul. Dobrej. Podczas okupacji budynek ten zajęli Niemcy, więc pan Zdzisław, tak jak większość dzieci, przeniósł się do szkoły przy ul. Drewnianej. Tu w 1942 r. przystąpił do konspiracji, otrzymując pseudonim „Dziubas”. W czasie powstania jego dawna szkoła przy Dobrej stała się jego posterunkiem. Służył jako strzelec w 113 plutonie, w drużynie podchorążego „Cynika”. Dwukrotnie szturmował Uniwersytet. Podczas szturm 23 sierpnia dostał pistolet maszynowy sten, z którym walczył do końca powstania.

Po kapitulacji został wywieziony do stalagu w Fallingbostel, a potem do Dorsten. Do kraju powrócił latem 1947 r., po ukończeniu polskiego gimnazjum w Fallingbostel. Rok później rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie. Został lekarzem i był ordynatorem w Szpitalu Praskim p.w. Przemienienia Pańskiego.

LESZEK CZARCIŃSKI { UR. 1928 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

W czasie wojny początkowo mieszkał przy ul. Przemysłowej, ale po utworzeniu dzielnicy niemieckiej został wysiedlony. Zamieszkał na Powiślu, przy ul. Tamka 37. Pierwsze kontakty z podziemiem nawiązał dzięki starszym kolegom ze szkoły przy ul. Konopczyńskiego. Był chłopakiem z Powiśla, wyróżniającym się wysokim wzrostem i dlatego, wstępując do konspiracji w 1942 r., otrzymał pseudonim „Duży”. Powstanie miał rozpocząć na Marymoncie, w okolicach ul. Potockiej, ale 1 sierpnia nie dotarł do niego żaden łącznik. Dlatego walczył na Powiślu, jako strzelec, od drugiego dnia powstania. Do niewoli poszedł wraz z oddziałem. Przebywał w obozie Fallingbommel aż do wyzwolenia. Tamże w latach 1945–1947 ukończył gimnazjum w polskiej szkole.

Do kraju powrócił w 1947 r. i podjął studia na politechnice. Po jej ukończeniu dostał intratną ofertę pracy w Wojskowej Akademii Technicznej. Kiedy jednak dowiedziano się, że był w AK, ofertę unieważniono. Do emerytury pracował w zawodzie inżyniera mechanika.

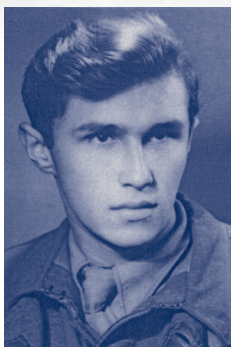

JERZY GAŹDZICKI { UR. 1931 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Mieszkał przy ul. Tamka 13a. Jego ojciec Jan Gaździcki ps. „Kazik” w czasie powstania był porucznikiem i dowódcą plutonu WSOP w 2. kompanii. Ku radości ojca, który w podobnie młodocianym wieku walczył o Polskę w Legionach Piłsudskiego, Jerzy stał się żołnierzem AK, składając przysięgę i przyjmując pseudonim „Gołąb”. Pełnił obowiązki łącznika. Po upadku Powiśla poszedł do niewoli wraz z cywilami. Udało mu się uciec z obozu w Pruszkowie.

Po wojnie, widząc, jak szykanowano ojca za powstańczy życiorys, eksternistycznie zdał maturę i podjął studia, unikając konieczności przedstawiania opinii politycznej. Przez wiele lat był profesorem zwyczajnym Wydziału Geodezji i Kartografii PW, a w konsekwencji stanu wojennego – również Uniwersytetu Technicznego w Delft (Holandia). Wspierał publikowanie materiałów historycznych, w tym monografię *Jan Gaździcki – „Kazik” i jego oddział w Powstaniu Warszawskim* opracowanej przez jego małżonkę Teresę przy współpracy Janusza Paszyńskiego. Nadal jest czynny społecznie i naukowo, m.in. prowadząc działalność na rzecz cyfryzacji w Polsce.

WIESŁAW GNIAZDOWSKI { UR. 1929 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Całe życie był związany z Powiślem. Mieszkał przy ul. Dobrej 13 i, co rzadko spotykane w Warszawie, mieszka tam do dziś. Do konspiracji trafił we wrześniu 1942 r. w szkole przy ul. Drewnianej. Przed powstaniem często przynosił broń potrzebną do akcji specjalnych. Ruszając do powstania jako strzelec „Wiesiek”, za całe uzbrojenie miał kilka granatów i butelki z benzyną. Szczególnie zapamiętał obronę budynku swojej szkoły przy ul. Drewnianej oraz ewakuację z Powiśla 6 września 1944 r. Po kapitulacji był jeńcem wojennym stalagów w Fallingbommel i Dorsten. Powrócił do kraju w 1946 r.

Po ukończeniu politechniki pracował w przemyśle motoryzacyjnym i maszynowym. Angażuje się w działalność środowiska kombatanckiego przy UW. Jest także inicjatorem wielu przedsięwzięć historycznych podejmowanych w szkole przy ul. Drewnianej, tej samej, w której kiedyś się uczył i o którą walczył z Niemcami.

RYSZARD GRĘDA { UR. 1928 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Przed wojną mieszkał na Żoliborzu. Miał szczęśliwe dzieciństwo, dorastając w rodzinie utrzymującej się z prowadzenia sklepu. „Złote czasy” skończyły się gwałtownie wraz ze spalaniem domu podczas obrony Warszawy w 1939 r. Rodzina wtedy nieraz głodowała.

Do konspiracji należał od 1943 r., używając pseudonimu „Nowotny”. Brał udział w pierwszym i drugim ataku na UW. Ranny w oko, końca powstania doczekał w Śródmieściu.

Po wojnie ukrywał swój akowski życiorys, ukończył prawo na UW i pracował w biurze organizacyjno-prawnym Rady Państwa. Niechcianą pamiątką z lat wojny był odłamek niemieckiego szrapnela, który tkwił w jego oku. Miał też słabość do zapachu świeżego chleba, który uznawał za piękniejszy od najlepszych perfum.

Ryszard Gręda zmarł w trakcie powstawania tej książki, 4 stycznia 2014 r.

WACŁAW KALBARCZYK { UR. 1922 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Jest warszawiakiem, mieszkał w okolicach pl. Zbawiciela. W 1939 r. ukończył znane gimnazjum „Przyszłość”, a maturę zrobił już na tajnych kompletach. Z konspiracją zetknął się w 1940 r. W 1942 r. został zaprzysiężony jako „Różycki” w organizacji „Unia”. Rok później ukończył tajną Szkołę Podchorążych. W powstaniu służył w stopniu kaprała podchorążego. Z przyczyn od niego niezależnych początek powstania zastał go w Śródmieściu i dopiero 12 sierpnia dołączył do swoich powiślańskich oddziałów. Ciekawe, że jego starszy brat przeżył dokładnie odwrotną historię – najpierw walcząc w „Krybarze”, a później w Śródmieściu.

Pod koniec powstania, kontuzjowany, zdołał z pomocą żołnierzy gen. Z. Berlinga przepłynąć z Czerniakowa na drugą stronę Wisły. Wkrótce został wcielony do II Armii WP. Po wojnie skończył medycynę i był dyrektorem szpitala. Specjalizuje się w chirurgii i urologii.

ELEONORA KASZNICA { UR. 1928 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Urodzona w Poznaniu, wychowywała się w świecie nauki. Jej tata (w latach 1922–1927 senator II RP) był znanym prawnikiem, profesorem Uniwersytetu Poznańskiego, a w latach 1929–1931 rektorem tej uczelni. Późną jesienią 1939 r. patriotycznie nastawiona rodzina została przez Niemców wysiedlona z Poznania.

Po różnych perypetiach w 1942 r. Kasznicowie zamieszkali w Warszawie, przy ul. Smulikowskiego 4a. Nastoletnia pani Eleonora dojrzewała w atmosferze konspiracji – tata wykładał na tajnym Uniwersytecie, a bracia (Stanisław, Wojciech i Andrzej) należeli do zbrojnego podziemia. Pierwszego dnia powstania została zaprzysiężona jako „Ela” i skierowana do służby w formacji Pomoc Żołnierzowi przy III Zgrupowaniu „Konrad”.

Po upadku Powiśla wyszła z Warszawy wraz z cywilami. Po wojnie, mimo administracyjnych szykan (za niezłomną postawę rodziny, przede wszystkim brata Stanisława, ostatniego komendanta NSZ), skończyła SGGW i została magistrem inżynierem rolnictwa.

MIECZYŚLAW KLUGE { UR. 1927 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Przed powstaniem mieszkał przy ul. Browarnej 16, w kamienicy z widokiem na UW. Uczęszczał do szkół powiślańskich, uchodząc za dobrego ucznia. Koledzy ze szkoły uważali go za „grzecznego chłopca”, bezwzględnie posłusznego rodzicom. Czas wojny radykalnie to zmienił. Do podziemnego harcerstwa trafił w 1942 r. i rok później brał udział w akcjach oporu organizacji „Wawer”. W marcu 1944 r. został zaprzysiężony jako żołnierz AK ps. „Karol”. Podczas powstania służył jako strzelec w 1142 plutonie IV kompanii. Po upadku Powiśla, wraz z ranną matką, został wywieziony do Niemiec.

Po wojnie pan Mieczysław ukończył UW, a kilka lat później uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych. Od 2004 r. jest redaktorem krybarowskich „Komunikatów Informacyjnych”.

ANDRZEJ KORCZAK-BRANECKI { UR. 1930 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Urodził się w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Przed wybuchem wojny, a także w czasie okupacji, mieszkał wraz z mamą i braćmi w kamienicy przy ul. Oboźnej 7, niemal naprzeciw bramy bocznej Uniwersytetu. Uczył się w szkole przy ul. Drewnianej.

Przyrzeczenie harcerskie złożył już w 1941 r. Jeszcze przed powstaniem przeszedł szkolenie w zakresie posługiwania się bronią i otrzymał pseudonim „Bóbr”. W czasie powstania przez jego dom przebiegała linia frontu – 3 sierpnia Niemcy stacjonujący na terenie Uniwersytetu wygnali mieszkańców, a kamienicę podpálili. Po utracie mieszkania pan Andrzej dostał się na Tamkę i tam odnalazł swój oddział – pluton 113. Był w nim łącznikiem. Pod koniec powstania na Powiślu jego „uzbrojenie” stanowiły biało-czerwona opaska i pistolet bębnowy... bez naboju.

Po upadku Powiśla został wysłany do obozów koncentracyjnych w Niemczech jako więzień polityczny. Po powrocie do kraju, po różnych perypetiach, znalazł pracę w jednym z instytutów PAN.

HALINA KOSESKA { UR. 1928 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Jest powiślanką z urodzenia, bo przyszła na świat w szpitalu przy ul. Karowej, jako Halina Pietraszek. Chodziła do szkoły przy ul. Drewnianej. Uczyła się dobrze, a że nauczyciele uznali ją za „typową polską dziewczynę”, wiosną 1939 r. w imieniu szkoły składała hołd i wręczała wiązanek kwiatów Edwardowi Rydzowi-Śmigłemu.

Do konspiracji przystąpiła w wieku 15 lat, za namową koleżanek z tajnych kompletów. W powstaniu, pod pseudonimem „Ala”, najpierw była łączniczką, a potem pracowała przy produkcji granatów i butelek z benzyną. Przysypana w zrujnowanym domu, cudem ocalała. Po upadku Powiśla została wysiedlona wraz cywilami. Nie uniknęła wywiezienia na roboty przymusowe do Niemiec. Po powrocie do kraju skończyła studia politechnicznie i została inżynierem geodetą.

JADWIGA KOZŁOWSKA Z D. SKRZYDŁOWSKA { UR. 1924 }

BATALION „GUSTAW-HARNAŚ”

Jest warszawianką, mieszkała w Śródmieściu. Maturę uzyskała już na tajnych kompletach, w 1943 r. i wtedy też, za aprobatą patriotycznie nastawionej rodziny, przystąpiła do konspiracji. W postaniu służyła jako sanitariuszka „Iga” w oddziałach „Harnasia”, najpierw w szpitalu przy ul. Kopernika, potem przy ul. Konopczyńskiego.

Po upadku Powiśla krótko przebywała z pacjentami na terenie Uniwersytetu. Na skutek błędnej informacji o jej śmierci podczas walk na Krakowskim Przedmieściu, została opłakana przez najbliższych. W rzeczywistości, po kilku dniach przetrzymywania na kampusie uczelni, została przewieziona do Pruszkowa. Uciekła z transportu wiozącego ją do obozu jenieckiego i po miesiącach tułaczki odnalazła swą zaskoczoną i szczęśliwą rodzinę.

Po wojnie skończyła filologię angielską na UW i aż do emerytury pracowała w handlu zagranicznym. W podaniu o pracę nie wspominała o swych powstańczych przeżyciach.

JADWIGA KOZŁOWSKA Z D. ZDUNEK { UR. 1922 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Wychowała się w Rembertowie. Była dobrze wykształconą dziewczyną o wielkiej urodzie. W końcu lipca 1944 r., jako konspiracyjna sanitariuszka o pseudonimie „Wrońska”, dostała przydział do powiślańskich szpitali i do powstańczej opieki medycznej. Z rodzinnego Rembertowa wyruszyła wbrew radom zatroskanej mamy. W powstaniu służyła najczęściej w szpitalu na Sewerynowie. Uczestniczyła w szturmach na Uniwersytet. Po upadku Powiśla opiekowała się rannymi w Śródmieściu i na Czerniakowie.

W nocy z 17 na 18 września przedostała się na drugą stronę Wisły wraz z oddziałami Berlinga. Powróciła do Rembertowa, gdzie okazało się, że jej mama zginęła od wybuchu bomby. Po wojnie wyszła za mąż za powstańca Stanisława Kozłowskiego z batalionu „Ruczaj”, także mieszkańca Rembertowa. Pracowała na Politechnice Warszawskiej, w administracji Domów Akademickich.

WŁADYSŁAW MROCZKOWSKI { UR. 1926 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Dzieciństwo i młodość spędził w Warszawie. W rodzinnym domu był wychowywany w kulcie Piłsudskiego i szacunku dla patriotycznych tradycji. W 1942 r. przystąpił do batalionu „Unia”, znajdującego się pod wpływem Stronnictwa Pracy. W powstaniu wraz z kolegami z „Unii” znalazł się w VIII Zgrupowaniu. Jako strzelec o pseudonimie „Mrówka” uczestniczył w szturmach na Uniwersytet.

Po upadku powstania wyszedł z Warszawy z ludnością cywilną, unikając niewoli. Po założeniu Światowego Związku Żołnierzy AK w 1989 r. był wiceprezesem Zarządu Środowiska „Krybar”, odgrywając szczególną rolę w kontaktach z władzami UW. Jego zapisane na taśmie magnetofonowej wspomnienia z czasów powstania są dostępne w Muzeum UW.

Władysław Mroczkowski zmarł w 2003 r.

JERZY OLEKSIK { UR. 1928 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Urodził się w Warszawie, w wielodzietnej rodzinie robotniczej. Do czasów powstania mieszkał na Powiślu przy ul. Dobrej 20, uczęszczając do szkoły przy ul. Drewnianej. Za namową nauczycieli z tej szkoły przystąpił do konspiracji, nadano mu pseudonim „Kapitan”. Kształcił się na tajnych kompletach.

Na początku powstania został wysłany jako strzelec-łącznik do mjr. „Roga”. Już czwartego dnia dostał rewolwer, choć tylko do pilnowania jeńca i służył jako łącznik na Starówce. Za wyjątkową odwagę odznaczono go Krzyżem Walecznych. Po kapitulacji Starówki przeszedł kanałami do Śródmieścia i po kilku dniach znów był na Powiślu. Po upadku powstania został wywieziony do Fallingbommel, potem do Dorsten, a po wyzwoleniu trafił do Armii Andersa.

Do Polski powrócił w 1947 r. Skończył studia politechniczne. Aż do przejścia na emeryturę pracował w branży budowlanej, a w latach sześćdziesiątych został naczelnikiem ds. inwestycji w GUS.

JANUSZ PASZYŃSKI { UR. 1924 }

III ZGRUPOWANIE „KONRAD”

Szczęśliwe dzieciństwo i młodość spędził we Włocławku, ale w 1940 r. wraz z rodziną został wysiedlony z rodzinnej miejscowości. Po kilku miesiącach tułaczki stał się warszawiakiem i zamieszkał w Śródmieściu.

W konspiracji znalazł się w połowie 1941 r. W grudniu 1942 r. został zaprzysiężony w AK pod pseudonimem „Machnicki”. Pół roku później rozpoczął studia geograficzne na tajnym Uniwersytecie i jednocześnie – za zgodą swych konspiracyjnych przełożonych – pracę w niemieckim Wojskowym Instytucie Kartograficznym. Przeżył kilkumiesięczny pobyt na Pawiaku, podejrzany o kopiowanie map topograficznych. W powstaniu służył w stopniu kaprała, walcząc m.in. w Pałacu Staszica. Dwukrotnie został odznaczony Krzyżem Walecznych. Jeniec w Fallingbommel, powrócił do kraju w 1945 r.

Po wojnie, mimo prześladowań przez UB, zdołał zrobić karierę naukową. Jako profesor pracował w PAN, prowadził badania topoklimatologiczne na kilku kontynentach. Po przejściu na emeryturę w 1994 r. zaczął niezwykle aktywnie działać w organizacji kombatanckiej przy UW.

JERZY PAWLAK { UR. 1926 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ”

Urodził się i wychował na Woli. Gdy w 1940 r. wygradzono teren getta, musiał opuścić dom, przeprowadzając się kilkaset metrów dalej. Potem wiele razy odwiedzał swoje dawne okolice, przenosząc jedzenie do getta. Był harcerzem, głęboko wierzącym w sprawiedliwość i honor. Jego ideały gwałtownie zderzyły się z okupacyjną rzeczywistością, zwłaszcza gdy musiał brać udział w wykonywaniu wyroków wydawanych na gestapowców i donosicieli przez konspiracyjne sądy Polskiego Państwa Podziemnego. Nosił wówczas charakterystyczną czapkę tyrolską z piórkiem, stąd pseudonim „Tyrolczyk”. W konspiracji był od 1942 r. W 1943 r. został aresztowany i osadzony na Majdanku, skąd po pół roku wykupiła go rodzina.

Brał udział w szturmach na Uniwersytet. Dwukrotnie ranny, odłamek w plecach miał do końca życia. Został odznaczony Krzyżem Walecznych.

Jerzy Pawlak zmarł w trakcie powstawania tej książki, w styczniu 2014 r.

STANISŁAW PIOTROWSKI { UR. 1929 }

VIII ZGRUPOWANIE „BICZ” – KOMPANIA „LEWAR”

Urodził się w rodzinie oficera WP. W czasie wojny oboje rodzice pracowali w banku przy ul. Czackiego. Przy tej ulicy pan Stanisław mieszkał wraz z rodzicami i młodszym bratem. Do powstania przystąpił drugiego dnia, z kłopotami (ze względu na wiek) został przyjęty do kompanii „Lewar” i pełnił rolę osobistego łącznika dowódcy jako strzelec „Staś”. Służył w okolicach ulic Traugutta i Czackiego. Za dzielną postawę podczas ataku na kościół św. Krzyża otrzymał mały pistolet (kaliber 6.35 mm), który stanowił jego uzbrojenie do końca walk.

Po kapitulacji powstania zbiegł z jenieckiej kolumny pod Ożarowem. Po wojnie był szykanowany ze względu na powstańczy rodowód. Zesłany do kopalni wraz z innymi akowcami, po dwóch latach powrócił do Warszawy. Aż do emerytury pracował w stołecznej Fabryce Samochodów Osobowych. W ostatnich latach jest chorążym kombatanów „Krybara”, a sztandar Grupy Bojowej przechowuje we własnym domu.